

Література:

1. Пассов Е.И. Урок иностранного языка в средней школе. – 2-е изд., дораб. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с.
2. Інноваційні технології у вивченні англійської мови/ упоряд.: Михайленко Т. – К.: Шк. Світ, 2008. – 128 с.
3. Морська Л.І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: Навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2008. – 256 с.

Гмиря З.Г., Чернова Л.Г.*

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ
ГЕОГРАФІЇ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ**

У статті обґрунтовано важливість організації самостійної роботи на уроках географії як однієї з умов соціалізації учнів, представлено основні її види та розкрито значення у формуванні соціальної компетентності особистості.

Зміни в освіті вимагають переосмислення ролі вчителя в навчально-виховному процесі, психологічних змін у стилі викладання та взаємовідносинах між учнями та вчителем, котрий повинен не лише «навчати», але й сприяти саморозвитку, соціалізації учнів.

Реформування системи освіти вимагає від учителів географії нового педагогічного мислення. На даному етапі розвитку географічної науки знання, які здобуватиме учень, повинні розглядатися не як самоціль, а як умова усвідомлення учнем його місця в суспільстві. Тому сьогодні важливою є проблема соціальної реалізації учнів для відповідальних дій у майбутньому.

Нині підростаючому поколінню не достатньо лише отримати певний багаж знань, йому необхідно досягнути складну науку самостійного навчання, пошуку інформації, уміння самоорганізовуватися, реалізувати власні досягнення та здібності, мати активну життєву позицію. Для цього потрібно створити певні умови, у яких органічно поєднуються потреби та інтереси як суб'єктів виховання, так і суспільства. Саме у світлі вищезазначених тенденцій організація самостійної роботи учнів набуває актуальності і є одним із важливих показників соціалізованої особистості.

Великі можливості для формування соціальної зрілості учнів мають курси «Економічна і соціальна географія України», «Економічна і соціальна географія світу», «Географія материків і океанів», «Загальна географія».

Проблема соціалізації учнів не є новою. Дослідження в цій галузі проводили філософи, психологи, соціологи та педагоги.

---

* © Гмиря З.Г., Чернова Л.Г.

М.Вебер, Е.Дюркгейм, А.Маслоу – розглядали соціалізацію як процес зміни внутрішнього стану людини під впливом соціальних факторів.

Вікові особливості соціалізації особистості висвітлювали у своїх працях Б.Афанасьєв, І.Кон, Л.Божович.

Педагогічними аспектами соціалізації займалися Я.Коломінський, А.Мудрик.

Усе своє життя й діяльність присвятив вивченню та дослідженню соціалізації дітей В.Сухомлинський. Самостійність, самостійна робота, самостійна творча діяльність були об'єктом наукового дослідження багатьох учених: філософів, психологів, дидактів, методистів (П.Копнін, О.Коршунова, Я.Пономарьов, І.Лернер, В.Коринська, І.Зоренко та ін.). Але до цього часу ще не досить повно висвітлено деякі аспекти соціалізації, зокрема не достатньо досліджена роль самостійної роботи у формуванні соціальної компетентності особистості на уроках географії.

Мета статті – характеристика основні види самостійної роботи учнів під час вивчення курсу географії як умову соціалізації особистості.

Зміст навчально-виховного процесу визначає Закон України «Про освіту» та Національна доктрина розвитку освіти, які окреслюють стратегічні завдання відродження й розбудови національної системи освіти. Метою формування освіченої, творчої особистості, становлення та збереження її фізичного й морального здоров'я є залучення її до загальнокультурних і духовних цінностей через успішну соціалізацію.

Соціалізація – це розвиток людини протягом усього його життя у взаємодії з навколишнім середовищем, яка передбачає засвоєння й відтворення соціальних норм і культурних цінностей, а також саморозвиток та самореалізацію особистості в тому суспільстві, до якого вона належить.

Цей процес має декілька шляхів: 1) стихійна взаємодія людини з навколишнім середовищем; 2) цілеспрямоване педагогічно організоване виховання.

Суть соціалізації полягає у формуванні повноцінного члена суспільства. Одночасно вона є двостороннім процесом. З одного боку – це засвоєння особистого соціального досвіду в процесі життєдіяльності, з іншого боку – це відтворення соціального досвіду шляхом активної діяльності в соціальному середовищі.

У процесі соціалізації людина виступає як об'єктом, так і суб'єктом діяльності, при цьому ефективність цього процесу обумовлюється цілями людини, суспільства, держави в цілому.

Однією з найбільш ефективних соціальних сил, які впливають на соціалізацію людини, її поведінку в суспільстві,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

є школа. А саме курс «Географія» має значний потенціал для виховання активної життєвої позиції, засвоєння соціальних ролей та соціалізації учнів. Це підтверджує аналіз програм та підручників із курсу географії [1].

Одним із найбільш дієвих засобів соціалізації учнів є виконання системи самостійних робіт у процесі вивчення курсу «Географія». Вона займає особливе місце на сучасному уроці, тому що учень набуває основну частину знань під час особистої самостійної навчальної діяльності, яка перетворює його на активіста життя.

Під самостійною навчальною роботою розуміють будь-яку активну діяльність учнів, спрямовану на досягнення певної мети за обмежений проміжок часу, з обов'язковою координацією діяльності вчителем.[2]

Робота передбачає: пошук знань, їх осмислення, закріплення, формування та розвиток умінь і навичок, узагальнення та систематизацію знань із творчим відображенням результатів самостійної діяльності. Так, ситуативні ігри, дискусії, розв'язування задач, «акваріум», «мозковий штурм», «рецензування», «гронування», «кубування», проекти, прогнози тощо – перетворюються на повсякденно-побутову соціально-культурну діяльність: екологічні десанти, акції – «Збережи планету», «Планета без пластика», «Закривай міцніше кран, щоб не витік океан», здоровий спосіб життя, проекти «Думай глобально – дій локально» та ін.. Існує велика кількість видів самостійної роботи. Усі види самостійних робіт, що використовуються під час вивчення курсу «Географія», можна класифікувати за такими ознаками: метою, характером діяльності, змістом, рівнем самостійності учнів.

Залежно від мети самостійні роботи поділяються на:

- Навчальні (забезпечують розвиток інтересу до матеріалу, залучають кожного до роботи).
- Тренувальні (завдання на розпізнавання різноманітних явищ та властивостей об'єктів).
- Закріплюючі (сприяють розвитку логічного мислення, вимагають комплексного застосування знань).
- Розвивальні (відіграють важливу роль для формування характеру, активної життєвої позиції учнів, уміння висловлювати свою думку, носять дослідницький характер).
- Творчі (передбачають досить високий рівень самостійності, допомагають учням розкрити власне «Я», що проявляється в застосуванні ними знань у нестандартних рішеннях певних ситуацій).

Основними видами самостійних робіт, що відіграють значну

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

приклад. Тема «Донецький економічний район», 9 клас. *Дайте ґрунтовну відповідь на запитання: чи існують сучасні проблеми малих і середніх шахтарських міст Донеччини? Якщо так, запропонуйте можливі шляхи їх вирішення.* Щоб знайти відповідь, учням знадобляться такі соціокультурні знання як: типи населених пунктів, демографічні проблеми, система розселення, зайнятість населення, галузі соціальної інфраструктури, розвиток освіти, сфера послуг, медичне обслуговування тощо. Роль учителя полягає у створенні на уроці умов для самовираження учнів, що дає змогу кожному з них виявити самостійність у роботі, ініціативу.

Очевидно, що для активізації пізнавальної діяльності потрібні стимули. Із цією метою використовуються ключові слова і фрази, які можуть бути використані для стимулювання та пробудження розумових процесів. Так складаються навчальні умови, за яких окремі діти самостійно (але не без участі вчителя) обирають для себе завдання на короткострокове або довгострокове спостереження. У результаті цього підтримується природний пізнавальний інтерес, формуються дослідницькі вміння. Наприклад, у 9-му класі (на початку вивчення курсу) пропонується учням дати відповідь на проблемне питання: «Як ви вважаєте, чи може людина вплинути на долю держави, а саме: на її територіальну цілісність або недоторканість?»

Звернімо увагу на те, що виявлення обдарованих дітей у процесі вивчення географії відбувається, у першу чергу, шляхом самостійної творчої діяльності учнів, що складається з підготовки різноманітних спостережень та досліджень із географії та власне конкурсної діяльності (предметні олімпіади, роботи в системі МАН, конкурси творчих робіт тощо). Розвиток і виховання обдарованих і талановитих дітей розв'язують проблему формування творчого потенціалу суспільства, забезпечують можливості інтенсивного соціального розвитку й наукового прогресу, подальший розвиток науки, усіх областей виробництва й соціального життя.

Систематичне використання самостійних робіт на уроках географії та в позаурочний час сприяє отриманню учнями глибоких і міцних знань із предмета, їх застосування в різних життєвих ситуаціях, формує активну життєву позицію, сприяє розширенню кругозору, формує всебічно розвинену особистість.

За допомогою самостійних робіт у курсі «Географія» виконуються такі важливі функції соціалізації як інформаційна, адаптаційна, діяльнісна.

Інформаційна функція полягає в можливості отримувати інформацію, знання, соціальний досвід, національні традиції,

морально-етичні цінності, норми взаємовідносин з людьми. Інформація учні одержують різними способами: вербально – від учителя, інших учнів, батьків, телебачення, через Інтернет, наочно – як текст при роботі з підручником, довідковим матеріалом, картами та іншими джерелами географічної інформації.

Адаптаційна функція полягає у включенні особистості в безпосередні взаємовідносини із середовищем, іншими людьми, здатністю засвоювати соціальні норми, коригувати поведінку, ураховуючи різні життєві обставини.

Діяльнісна функція полягає в тому, що учень включається в активну реальну діяльність, стаючи як об'єктом, так і суб'єктом соціуму, впливаючи на суспільство і його еволюцію, формуючи в учня його особисті моральні якості.

Слід підкреслити, що основні функції соціалізації співпадають з основними завданнями школи: інформаційна – отримання знань, адаптаційна – формування вмінь, діяльнісна – реалізація активної громадської позиції.

Весь процес навчання спрямовано на формування й виховання багатогранної, творчої особистості, зі сталими пріоритетами, правилами поведінки і системою цінностей, правильними уявленнями про світ та закономірності його існування, що забезпечується розвитком самостійності як однієї з головних рис сучасного учня.

Отже, досліджуючи важливість організації самостійної роботи як однієї з умов соціалізації учнів, ми переконалися у тому, що такий вид діяльності становить міцну базу для формування географічної культури, духовності та соціальної компетентності підростаючого покоління, дозволяє дитині зайняти свою життєву нішу в суспільстві, спонукає до роботи над розвитком власного інтелекту, культурного й морального рівня, сприяє формуванню активної життєвої позиції повноцінного члена суспільства.

Література:

1. Підкасистий П.І. Самостійна діяльність учнів у навчанні: Єдність і особливості оволодіння учнями знаннями і методами самостійної пізнавальної діяльності [текст]: Навч. посіб. / П.І.Підкасистий, В.І.Коротяєв. – М.: Вид-во МГПІ, 1978. – 86 с.
2. Шоробура І.М. Соціалізація старшокласників у процесі вивчення гуманітарних предметів [текст]: автореф. дис. кандидата педагогічних наук: 13.00.07 / НАН України. – К., 2001. – 26 с.